

FORSLAG TIL

NORDSJÆLLAND NATIONALPARK

OG BIOSFÆRE

NEPENTHES
- ansvarlig indsats for verdens skove

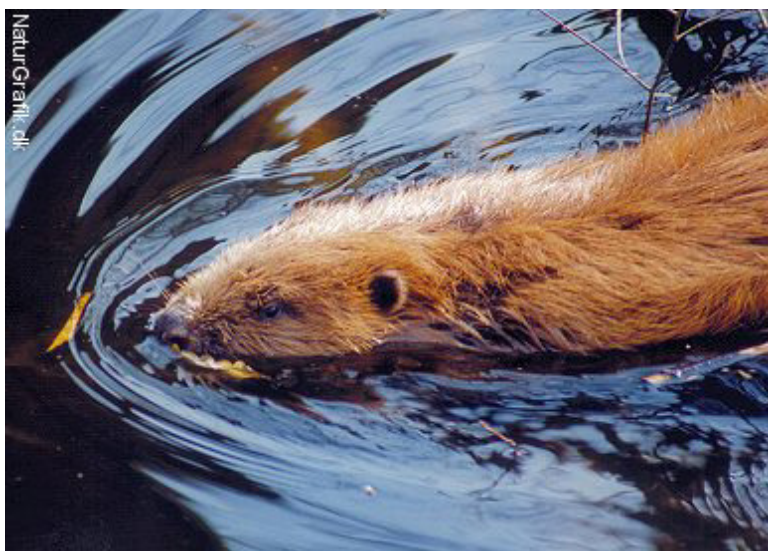

REDIGERET AF KENNETH BUK

JANUAR 2005

Visioner for Nordsjælland Nationalpark:

- at kunne vandre i sammenhængende, vild natur mellem Sjælsø, Øresund og Kattegat
- at kunne opleve kronhjort, bæver, elg, bison og andre oprindelige danske dyr på nært hold i deres naturlige miljø
- at give plads til et stort område af urørt, selvforvaltende natur med naturlige processer inklusive naturlig afgræsning, vandstandssvingninger og succession
- at sikre 50-100 kvadratkilometer sammenhængende skove i deres naturlige tilstand; det vil sige "urørt skov", som er en yderst sjælden habitat-type i Danmark
- at medvirke til at sikre biodiversitet og truede danske arter, hvoraf de fleste er knyttet til skov og græsningsskov
- at forbedre mulighederne for oplevelser af natur og kulturhistoriske minder samt visse rekreative udfoldelser, på en måde så det ikke strider mod naturbeskyttelsen i nationalparken
- at give bedre muligheder for turisme i forbindelse med nationalparken og for økologisk produktion og jagt lige uden for selve nationalparken

Herover: Bæveren blev genudsat i Jylland i 1999, og også i Nordsjælland vil flere oprindelige planteædere kunne medvirke til mere biodiversitet samt spændende naturoplevelser. Foto: Naturgrafik.dk

Forside-foto: Lysåben skovmosaik, dødt ved, store planteædere og store naturoplevelser er alle dele af Nepenthes' visioner for Nordsjælland Nationalpark. Kronhjorte i territorie-stridighed. Foto: Ken Buk

Indholdsfortegnelse

Vision for Nordsjælland Nationalpark	1
Udgangspunkt	3
Navn	8
Udbredelse	8
Faser	9
Zonering	10
Naturlige vandstandsforhold	14
Vegetation	15
Fauna	19
Selektive hegn	25
Jagt	28
Adgang og rekreative aktiviteter	29
Trafik	32
Finansiering	33
Konklusion	37
Tak	37
Appendiks 1	38
Appendiks 2	39

Udgangspunkt

Nationalparker i dansk naturdebat

I 1991 foreslog Nepenthes som den første af de danske naturorganisationer, at Danmark skulle have større områder med vild natur. Dette ønske istemte siden både Danmarks Naturfredningsforening (DN), Dansk Ornitologisk Forening (DOF) og WWF-Verdensnaturfonden. I 1999 blev Danmark opfordret af OECD til at forbedre miljøindsatsen ved blandt andet at etablere nationalparker. Nepenthes anbefalede med en større udredning, "Dansk skovnatur", i 2000, at en række områder på 5-10.000 hektar eller mere blev udlagt som vilde skovlandskaber, selvforvaltende med store planteædere. Gribskov blev her fremhævet som et oplagt område.

Siden har både Naturrådet, Friluftsrådet og flere andre organisationer tilsluttet sig at der bliver etableret "større, sammenhængende naturområder". Den daværende regering nedsatte i 2000 Wilhjelm-udvalget til at analysere status og strategier for naturbeskyttelse i Danmark. Udvalget anbefalede i 2001 blandt andet etablering af større "nationale naturområder", hvoraf Gribskov området indgik som et af seks forslag. Disse større, sammenhængende, nationale naturområder er siden (først af DN i 2001, siden generelt, herunder af den nuværende regering) blevet omtalt som "nationalparker".

Hvad er en nationalpark?

Begrebet nationalpark er temmeligt klart internationalt defineret af IUCN (The World Conservation Union) som Kategori II blandt en række kategorier af forvaltede naturområder. Definitionen lyder således:

Kategori II Nationalpark: Fredet område primært forvaltet med henblik på beskyttelse af økosystemer og rekreation

Definition:

Naturligt område til lands eller vands, udpeget for at

- a) beskytte den økologiske integritet af et eller flere økosystemer for nuværende og fremtidige generationer
- b) udelukke benyttelse eller beboelse der strider mod udpegningens formål
- c) give grundlag for åndelig, videnskabelig, uddannelsesmæssig og rekreativ brug, der alle skal være miljømæssigt og kulturelt forenelige.

Forvaltningsformål

At beskytte naturlige og smukke områder af national og international betydning til åndelige, videnskabelige, uddannelsesmæssige og rekreative formål.

At videreføre, i en så naturlig tilstand som muligt, repræsentative eksempler på fysiografiske regioner, biologiske samfund, genetiske ressourcer og arter, for at sikre økologisk stabilitet og diversitet.

At forvalte besøg med inspirerende, uddannelsesmæssige, kulturelle og rekreative formål på et niveau der fastholder området i en naturlig eller næsten naturlig tilstand.

At fjerne og derefter forhindre benyttelse eller beboelse, der strider mod områdets udpegning.

At opretholde respekt for de økologiske, geomorfologiske, hellige eller æstetiske karakteristika der førte til områdets udpegning.

At tage med i betragtning indfødte folks behov, inklusive ressource-brug på subsistens niveau, så længe det ikke strider mod de andre forvaltningsformål.

Formålet med en nationalpark er i høj grad at bevare naturlig vegetation og naturlige fænomener, som vild skovnatur med naturlige vandstandsforhold og stormfald. Det gavner biodiversiteten og giver mere varierede naturoplevelser. Foto: Kenneth Buk

Retningslinier for udvælgelse

Området bør indeholde et repræsentativt udsnit af naturlige regioner, fænomener eller landskaber, med dyre og plantearter, habitater og geomorfologiske områder af speciel åndelig, videnskabelig, uddannelsesmæssig, rekreativt eller turistmæssig betydning

Området bør være stort nok til at indeholde et eller flere hele økosystemer der ikke er ændret grundlæggende af nuværende menneskelig beboelse eller benyttelse

Organisatorisk ansvarlighed

Ejerskab og forvaltning bør normalt forestås af den højeste nationale kyndige myndighed. Det kan dog også blive betroet et andet niveau af myndighed, et råd af indfødte folk, en forening eller en anden lovligt etableret enhed, der er dedikeret til langsigtet naturbeskyttelse

(Oversat fra Guidelines for Protected Area Management Categories (1994), som findes på www.iucn.org)

De andre kategorier af naturbeskyttelses-områder er kort opridset i Appendiks 1 og 2. Ikke alle større, sammenhængende naturområder, der er realistiske og attraktive at etablere i Danmark, vil falde i kategorien nationalpark. Sådanne andre områder kan alligevel være meget betydningsfulde. Imidlertid bør de betegnes med den rette IUCN kategori for ikke at vildlede de besøgende, de ansvarlige forvaltere samt analyser af områdets og landets naturbeskyttelses-indsats. Samtidigt er det vigtigt at erindre, at OECD opfordrede til at etablere nationalparker.

Skov og Natur-styrelsens nationalpark-forslag og pilot-projekt

Den. 15. januar 2003 indsendte Frederiksborg Statsskovdistrikt forslag om oprettelse af et pilotprojekt for en nationalpark i Nordsjælland til miljøministeren. Forslaget var udarbejdet i samarbejde med Frederiksborg amt med bidrag fra omegnskommunerne. Det kan findes på

www.skovognatur.dk/Frederiksborg/oplevel/Andre_tilbud/Nationalpark/Nationalpark_njs.htm

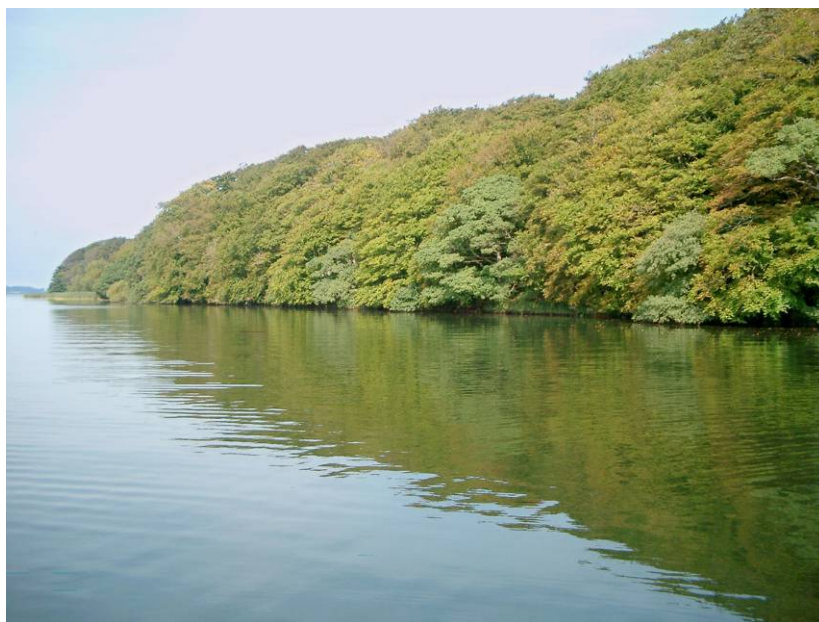
Skovdistriktet foreslog blandt andet omkring 2500 tusinde hektar med urørt skov i Gribskov og omkring 750 hektar med græsningsskov, foruden at man skulle undersøge og overveje genudsætning af bæver, bison og vildsvin samt de domesticerede (vildgjorte) racer af kvæg og hest (til erstatning for urokse og europæisk vildhest – vore dages kvæg og heste er direkte nedstammende fra disse og biologisk set hørende til samme arter, blot i domesticeret form).

Den 20. november 2003 meddelte daværende miljøminister Hans Chr. Schmidt at han havde truffet beslutning om at indlede et pilot-projekt (d.v.s. forundersøgelser og borgerhøring) for etablering af nationalpark i Nordsjælland. Den 5. april 2004 var man

blevet enige om et kommissorium for pilot-projektet, hvori det blandt andet lyder (Vores fremhævelser):

"Det er formålet med pilotprojektet, på baggrund af undersøgelser og lokal debat, at udarbejde en vision med plan for afgrænsning og indhold af en nationalpark med Gribskov/Esrum Sø som kerneområde, som kan indgå i grundlaget for de videre overvejelser og beslutninger om etablering af nationalparker i Danmark."

"Der lægges vægt på, at pilotprojekterne peger på løsninger, der afgørende styrker naturen og dens muligheder for udvikling, som styrker varetagelsen af de kulturhistoriske værdier, og som fremmer befolkningens muligheder for at opleve naturen."

Nordsjælland Nationalpark skal foruden skov også sikre søer som hele, uforurenede og velfungerende økosystemer. Her er det Esrum Sø. Bemærk den bratte overgang fra skov til åben sø; Esrum Sø er dyb allerede tæt på bredderne og som en følge heraf Danmarks vandrigeste sø. Foto: Kenneth Buk

"Undersøgelserne skal udgøre et fyldestgørende grundlag for selve pilotprojektarbejdet, og dermed også kunne indgå i grundlaget for evt. senere beslutning om etablering af en nationalpark af en kvalitet, der også internationalt er overbevisende."

"Gennemføre et pilotprojekt, der omfatter Esrum Sø og Gribskov og flere af de andre større statsejede arealer og etablering af korridorer mellem arealerne."

"Korridorer er forbindelsesarealer, der giver mulighed for både spredning af dyr og planter og for at sikre de rekreative passagemuligheder. Korridorer skal søges etableret med størst mulig anvendelse af allerede fredede arealer, arealer uden for almindelig omdrift og lignende. Den nærmere afgrænsning af området for pilotprojektet, herunder korridorernes udstrækning og karakter, drøftes som led i projektet."

Udgangspunkt for Nepenthes' nationalpark forslag

Nepenthes' forslag til nationalpark i Nordsjælland tager udgangspunkt i IUCN's definition af nationalpark (Kategori II), samt i kommissoriet for pilot-projektet.

Kommissoriet nævner afgørende styrkelse af naturen og dens muligheder for udvikling, men ordet natur kan jo bruges i flere betydninger. Den betydning og det natursyn, der ligger til grundlag for dette forslag definerer natur som: Den dynamiske tilstand et landskab er i, når det - så vidt muligt - er upåvirket af mennesker. Altså betragtes skov eller anden vegetation, som drives eller plejes, eller områder påvirket af husdyr ikke som natur, mens områder, der er påvirket af dyr der er vilde, (eventuelt genindførte) hjemmehørende dyr (dvs. dyrearter, der uden menneskelig påvirkning efter al sandsynlighed ville forekomme i Danmark i dag), betragtes som natur. Dette forvaltningsmål er i overensstemmelse med teksten og ånden i IUCNs nationalparkdefinition og også med praksis for de fleste nationalparker Jorden rundt.

Nepenthes mener, at der i Nordsjælland er potentiale til at etablere et eller flere kerneområder med egentlig nationalparkstatus. For at nå nationalparkstatus skal disse områder gennemgå en rehabiliterings- eller genopretningsfase. For at sikre den økologiske integritet er det nødvendigt at forbinde kerneområderne med korridorer, omgive dem med en bufferzone bestående af andre kategorier af fredede kulturlandskaber samt at integrere naturbeskyttelsen i regionplanlægningen. Nepenthes foreslår med andre ord et biosfæreservat (se Appendiks 2) med en nationalpark som kerneområder.

I nationalparken skal naturbeskyttelsen være førsteprioritet, fulgt af oplevelsen af naturen på dens præmisser. Målet er ikke at føre området tilbage til en tidligere tilstand eller fastholde det i en bestemt tilstand. Målet er at give naturen råderum til udvikling og overlade dens tilstand til naturens egens dynamik under udfoldelse af så

naturlige processer som muligt og tilstedeværelse af flest muligt af de hjemmehørende arter. Det skal der gøres plads til i den lille del af Danmark Nordsjælland Nationalpark i givet fald komme til at optage - uden smålig skelen til andre hensyn, som sagtens kan opfyldes andre steder.

Navn

Nepenthes foretrækker navnet Nordsjælland Nationalpark for selve nationalparken (kerneområderne) og Nordsjælland Biosfære for det område, der inkluderer nationalpark, bufferzone og korridorer. Det nuværende navn, Kongernes Nordsjælland Nationalpark, er for langt og giver indtryk af, at parken ejes af kongehuset, eller at hovedtemaet er historisk.

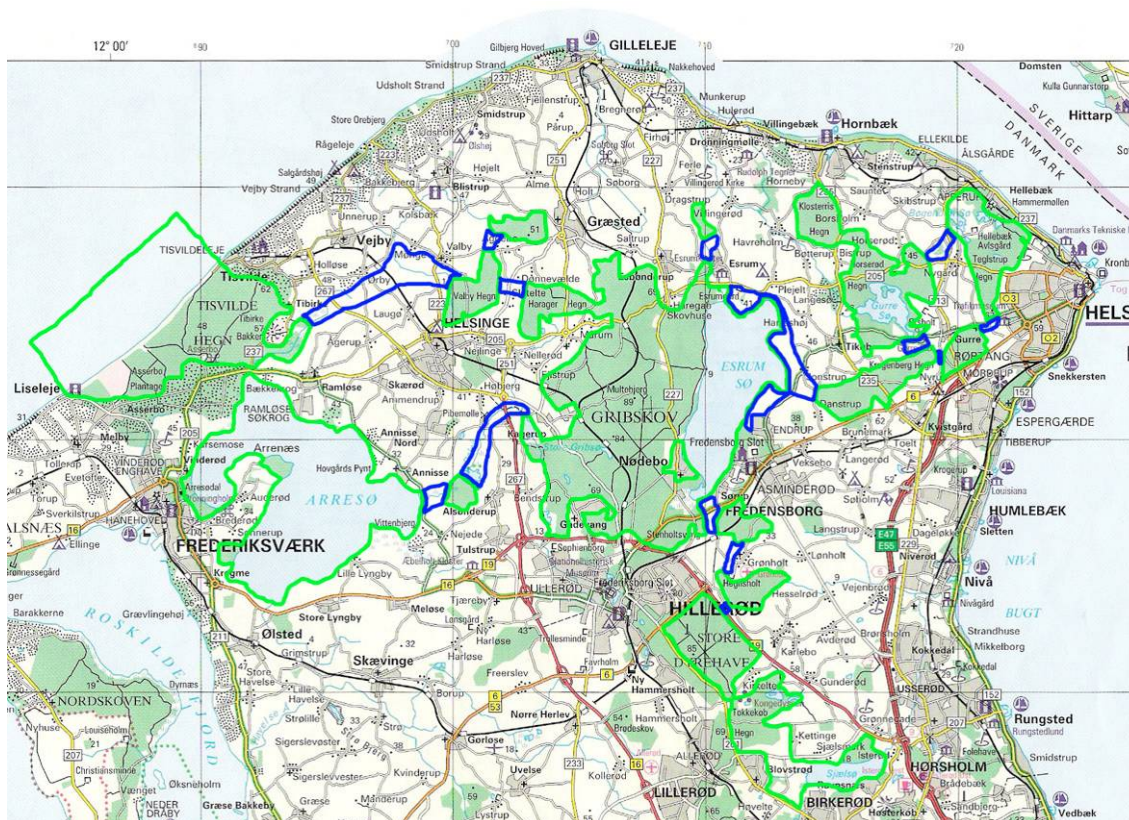
Udbredelse

Nepenthes foreslår, at Nordsjælland Nationalpark i første omgang omfatter statsejet skov og andre grønne områder, der ligger så tæt, at det er realistisk at forbinde dem med korridorer. Disse områder skal udgøre selve nationalparken.

Korridorer og bufferzone, som sammen med nationalparken skal udgøre biosfæreservatet, bør herefter hurtigst muligt realiseres gennem aftale med lodsejere eller gennem opkøb. Områderne umiddelbart ned til Esrum Sø inkluderes hurtigst for at sikre søens vandkvalitet og parkens økologiske integritet, som det foreskrives af IUCN. Disse områder er allerede omfattede af en fredning. Der er stort sammenfald mellem de foreslåede korridorer og de økologiske kerneområder og forbindelser i Regionplan 2001.

Nepenthes ser helst, at korridorer og bufferzoner oprettes ved hjælp af frivillige samarbejdsaftaler eller frivilligt jordsalg. Nationalparken og korridorerne fremgår af Figur 1.

På længere sigt kan nationalparken konsolideres gennem yderligere opkøb og brugsaftaler for at sikre bedre sammenhæng og at flere vigtige områder inkluderes.

Figur 1

Den geografiske udbredelse af Nordsjælland Nationalpark som foreslået af Nepenthes. De grønne linier afgrænser de statsejede arealer, det foreslås straks at inkludere i nationalparken. De blå linier afgrænser de vigtigste korridorer, det anbefales at inkludere så hurtigt som muligt i biosfære reservatet. I biosfære reservatet bør endvidere indgå en bufferzone med økologisk produktion.

Faser

Områdets grad af menneskelig påvirkning er så høj, at der ikke med det samme ved etableringen vil være tale om en egentlig nationalpark. Dels skal områderne forbindes geografisk, og dels skal områderne rehabiliteres (genoprettes) fra kulturlandskaber til natur. Nationalparken skal derfor igennem forskellige rehabiliterings-faser, hvor der midlertidigt vil være mangler og foregå aktiviteter, der ikke er forenelige med nationalparkstatus. Det vigtigste er, at der arbejdes målrettet og intenst på at føre området frem til en tilstand, hvor det kan siges at være en nationalpark i overensstemmelse med ordene og ånden i IUCN's definition.

Zonering

Zonering af fredede områder og deres omgivelser har til formål at fysisk adskille formål og aktiviteter der er svære at forene. Derved opnås den mest hensigtsmæssige og nuancerede forvaltning af området som helhed samt af de enkelte zoner. I en ideel situation er zoneringen udført således, at den højeste grad af beskyttelse er i parkens centrale del med koncentriske zoner omkring med aftagende grad af beskyttelse. Det faktiske mønster bestemmes selvfølgelig af den geografiske fordeling af natur, fortidsminder, erhverv, beboelse og infrastruktur.

De følgende zoner foreslås:

A. Biosfærens interesseområde:

A1 Samarbejdszone:

Denne zone ligger lige uden for de arealer der forvaltes direkte med henblik på natur. Inden for denne zone samarbejdes der tæt med lodsejere, borgere og myndigheder om at maksimere fordelene og minimere ulemperne ved nationalparken. Der kan f.eks. forhandles om vildtskader, forurening (luft, vand, støj og visuel) fra erhverv, jagt, trafik osv. Der kan også forhandles om at overføre arealer til de to nedenstående zoner.

B. Biosfærens bufferzoner og korridorer:

B1 Fredede landskaber:

I fredede landskaber er der begrænsninger på, hvilke typer infrastruktur og bygninger der kan konstrueres, og eventuelt hvilke typer landbrug der kan tillades. I denne forbindelse vil disse områder blandt andet tjene til at begrænse forstyrrelse og forurening (støj, luft, vand, udsyn, etc.) af selve nationalparken.

B2 Naturnært landbrug og naturnært skovbrug:

I disse områder forvalter ejeren, hvad enten denne er privat eller offentlig, arealerne med henblik på både at høste biologiske ressourcer og på at bevare naturmæssige rigdomme. Dette kan ske i samarbejde med parkforvaltningen.

B3 Korridorer:

Disse områder forvaltes primært med henblik på at fungere som sprednings- og vandringskorridorer for nationalparkens plante- og dyrearter mellem de naturområder, der indgår i selve nationalparken. Spredning er vigtigt for at nationalparkens organismer kan opretholdes demografisk og genetisk bæredygtige bestande. Sekundært kan korridorerne anvendes til stier, der forbinder folks adgang til nationalparkens dele, under hensyn til organismernes spredning. Korridorerne kan være offentligt ejede, eller der kan indgås aftaler med private lodsejere om forvaltningen.

B4 Besøgsfaciliteter:

Disse områder indeholder de fleste af faciliteterne for de besøgende, såsom informationscenter, større parkeringspladser, souvenirbutikker og eventuelt forskellige overnatningsfaciliteter og restaurationer. Alle disse faciliteter holdes således uden for selve nationalparken, men områderne tilstræbes i øvrigt at være så sammenfaldende med parken som muligt med lave bygninger og naturlig vegetation. Der kan både være tale om offentlige og private områder.

C. Biosfærens kerneområder: Nationalparken

C1 Rekreativ zone:

Denne zone tjener primært naturbeskyttelse, men med en høj tilstedeværelse af forenelige rekreative interesser. I denne zone findes således nogle få adgangsveje (i form af eksisterende veje), mindre parkeringspladser, let fremkommelige stier (til gående, gangbesværede, cyklende og ridende), kulturminder, grill-pladser, badebroer, informations-tavler og andet. Denne zone bør begrænses til områder, der i forvejen er berørt af nogen forstyrrelse, f.eks. yderområder, områder der støder op til zonen med besøgsfaciliteter (Zone B4) og områder langs med eksisterende veje.

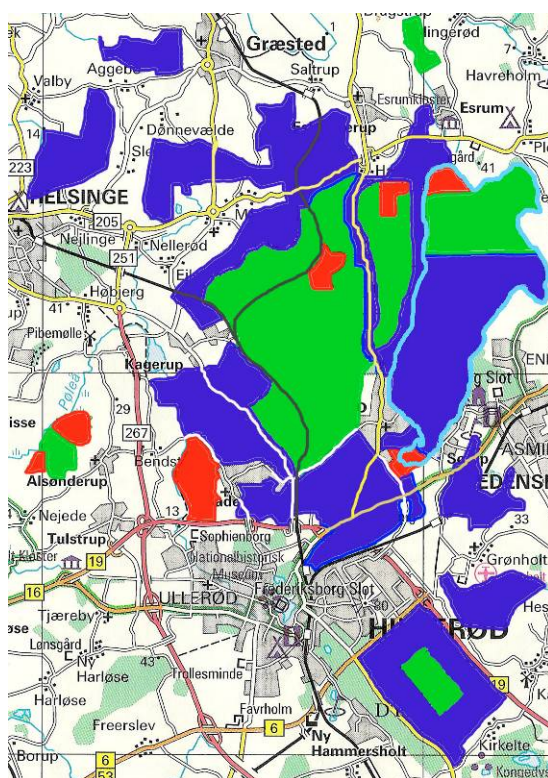
C2 Vildmarks-zone:

Denne zone forvaltes primært med henblik på naturbeskyttelse. Besøgende har adgang, men faciliteterne er meget begrænsede, tætheden af besøgende er lav, aktiviteterne af roligere karakter og områderne fremstår som vild natur. Adgangen for

cyklende, ridende og større grupper kan begrænses til udvalgte gennemgående stier. I nationalparken bør der være betydelige centrale zoner af denne type.

C3 Reservat:

I disse mindre områder er der begrænsninger på publikums adgang i en del af året eller hele året, fordi områdets natur er meget følsomt over for forstyrrelse eller tjener som særligt følsomt naturvidenskabeligt referenceområde. Der kan f.eks. være tale om yngleområder for følsomme rovfugle.

Figur 2

Eksempel på hvordan en del af nationalparken kunne zoner. Blå er rekreativ-zone (C1), grøn er vildmarks-zone (C2) og rød er reservat (C3).

D. Særlige forvaltningszoner

De særlige forvaltningszoner har til formål at afhjælpe særlige forvaltningsproblemer og kan derfor overlappe med de ovenstående zoner og med hinanden.

D1 Botanisk reservat

I disse områder udelukkes eller begrænses vildtet (og/eller besøgende) fordi det skønnes at det er nødvendigt for at beskytte eksisterende botaniske ressourcer eller områder under rehabilitering. Der kan være tale om områder, hvor hjemmehørende træarter, som er følsomme over for vildt under opvæksten, søges opformeret for at få en mere naturlig artsbalance i parken, f.eks. af træarter der er fåtallige og/eller eftertragtede af hjorte, som lind, elm og ask.

D2 Jagtsoner

Jagt er, ligesom anden høst af ressourcer, ikke tilladt i selve en nationalpark. Imidlertid kan jagt med fordel anvendes som både vildtkontrol og indtægtskilde i den samlede forvaltning af et større område (biosfære), hvori en nationalpark indgår som kerneområde. Jagtsoner bør ligge uden for selve nationalparken på offentlig eller privat jord. Det kan under særlige omstændigheder være nødvendigt med bestandsregulering i parken, f.eks. i parkens periferi eller i de botaniske reservater.

D3 Vildtzone, ureguleret og reguleret

I denne zone findes hjemmehørende arter af større dyr. En vildtzone kan være afgrænset med hegn af hensyn til trafiksikkerhed og skader på tilstødende landbrug, skovbrug og privat ejendom. I den uregulerede del af zonen overlades vildtbestandene under normale omstændigheder til naturlig regulering i form af mortalitet (rovdyr, sygdom og sult) og emigration. I den regulerede del, som indgår i jagtsonerne, kan vildtet jages. Den regulerede del bør ligge på periferien af vildtzonen eller udenfor eller som en særlig del af vildtzonen, der kan åbnes og lukkes ved hjælp af åbninger i eventuelle hegn. Som nævnt bør jagt foregå uden for selve nationalparken.

Mindre reservater uden offentlig adgang vil give havørn og andre sky dyr mulighed for at yngle i Nordsjælland Nationalpark. Foto: Naturgrafik.dk

Naturlige vandstandsforhold

Gribskovs vådområde areal er reduceret med omkring 80 % fra midten af 1800-tallet ifølge Skov og Naturstyrelsen. Også de andre skove i Nordsjælland er kraftigt afvandede.

Genopretning af nationalparkens vådområder er en vigtig forudsætning for at øge biodiversiteten. Det åbne vand er hjemsted for et meget stort antal arter af planter og dyr. Derudover skaber oversvømmelser et væld af forskellige biotoper som ellesump, pilekrat og fugtige enge, der hver især har deres tilknyttede arter. Genopretning af naturlige vandstandsforhold fører ikke kun til synligt overfladevand. Naturlig hydrologi vil også gøre jorden mere fugtig. Dette ændrer vækstvilkårene for træerne og kan fremme visse træarter og hæmme andre, således at skoven bliver mere forskelligartet og naturlig. Desuden er det fugtige mikroklima med til at fremme livsvilkår for forskellige karplanter, svampe, laver og insekter, som er blevet sjældne efter deres foretrukne levesteder er blevet drænet. Endelig vil reduktion i afstrømningen føre til øget nedsivning til grundvandet, som dermed beriges med rent vand fra nationalparken. Rent grundvand er meget høj betydning for Nordsjælland, og er en af de mange økosystem-tjenester, der sjældent værdisættes.

Naturlige vandstandsforhold vil resultere i mange flere vådområder, højere diversitet af habitater og arter, mere afvekslende naturoplevelser samt mere grundvand. Foto: Kenneth Buk

De naturlige vandstandsforhold bør derfor genetableres i hele nationalparken, kun begrænset af hensynet til den allervigtigste infrastruktur og enestående kulturminde inde i parken og af infrastrukturen uden for parken. Det vil sige, at næsten samtlige afvandingsgrøfter bør opfyldes således, at de naturlige vådområder genetableres.

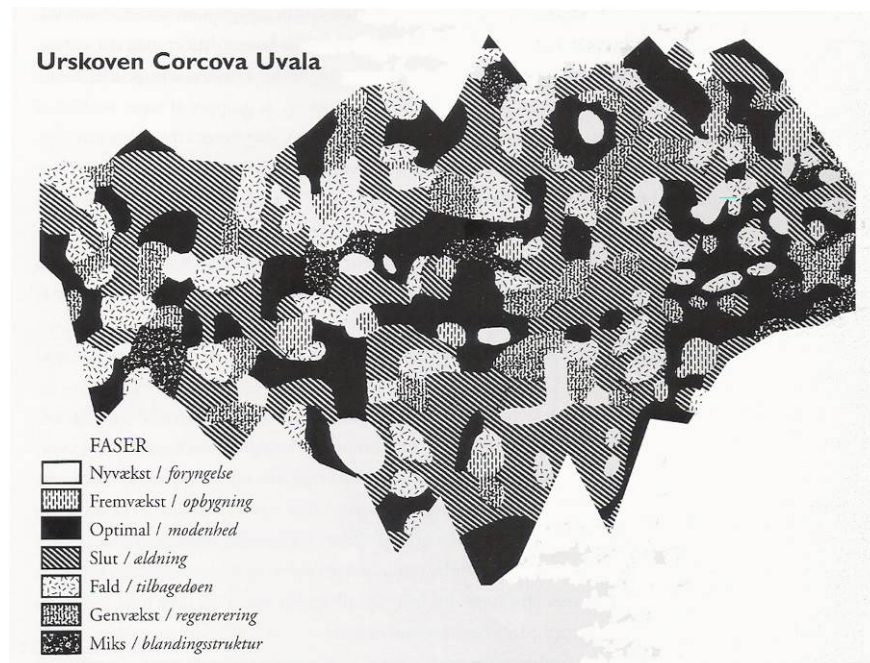
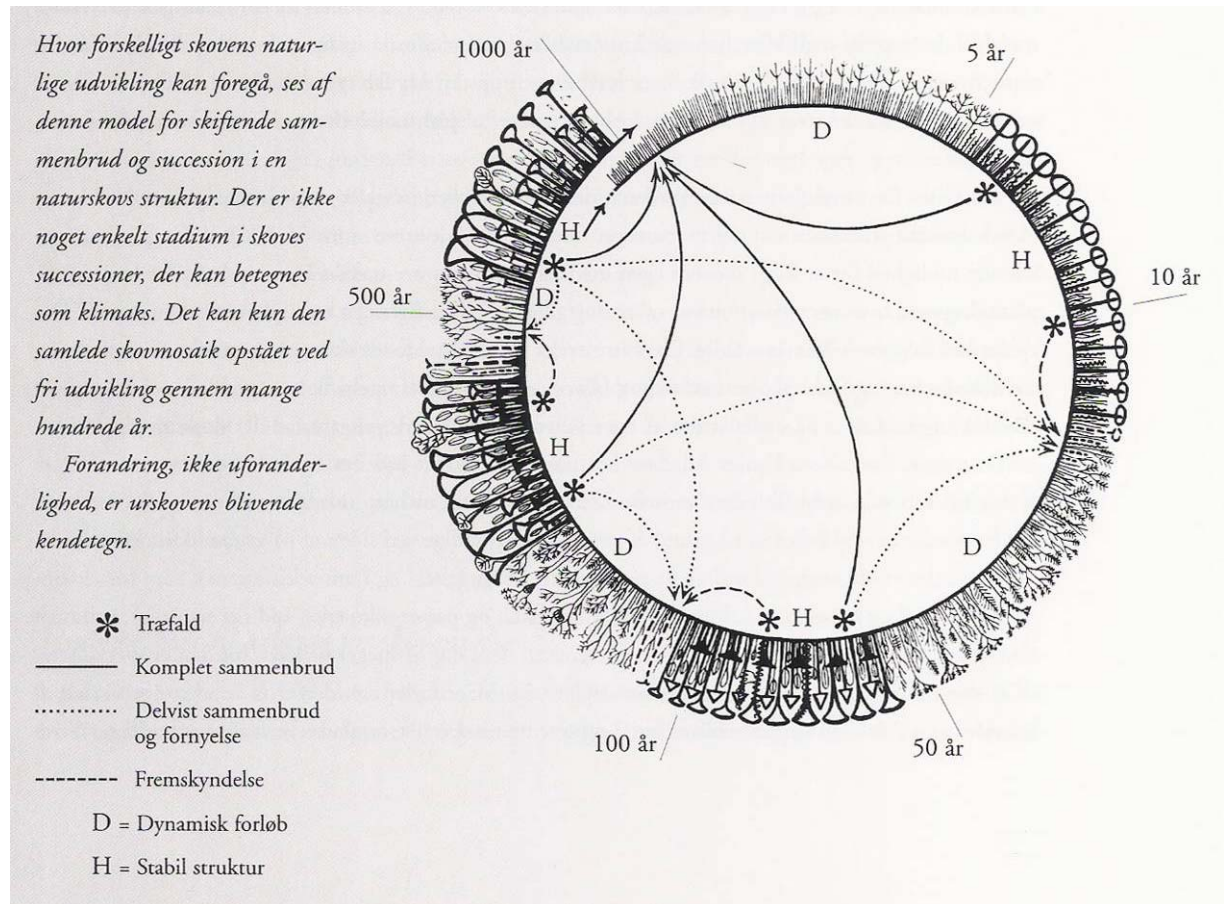
De fremtidige vådområder bør normalt ryddes for træer inden det pågældende vådområde genetableres for at 1) opnå et naturligt udseende vådområde, 2) undgå at nedbrydning af træet eventuelt forårsager iltvind, forsuring eller eutrofiering og 3) redde en eventuel økonomisk og beskæftigelsesmæssig gevinst ved salg af træet.

I parkens bufferzoner og i områder, hvorfra parken tilføres overfladevand, bør der arbejdes for, at tilledninger er så lidt forurenede som muligt. Blandt andet bør der langs Esrum Sø og de andre søer gøres en indsats for at etablere naturlig vegetation, hvor det er muligt, og undgå tilførsel af pesticider, gødning eller anden forurening.

Vegetation

Meget få af de landområder, der tænkes at indgå i nationalparken, har naturlig vegetation. Næsten al skov (eller rettere plantage) i områderne er plantet med henblik på produktion, og er påvirket af afvanding samt af reduktionen i arter og tætheden af planteædere.

Urørt skov og anden naturlig vegetation er helt nødvendig for at genvinde den biodiversitet og de naturlige processer, der bør udfolde sig i en nationalpark. Den urørte skov består på sigt af en blanding af mange forskellige arter af buske og træer. I den urørte skov er der desuden gamle eller svage træer, der falder, hvorved der skabes lysåbninger med deres lyskrævende planter, og hvorfra successionen (vegetationens udvikling) mod den modne skov vil starte på ny. I samspil med store planteædere bliver der skabt en mosaik af lysninger, opvækst og moden skov (Figur 3), der er grundlag for et meget højere antal organismer og flere arter.

Figur 3

Naturlig succession (vegetations udvikling) i en skov er en meget dynamisk og langsigtet proces (øverst), der resulterer i en forskelligartet vegetations-mosaik under konstant ændring (nederst). Fra Thomsen (1996).

F.eks. viser undersøgelser i både Sverige og Danmark, at en urørt skov har cirka 3 gange så mange fugleindivider som en dyrket blandingsskov og cirka 9 gange så mange som en dyrket nåleskov. Antallet af fuglearter også er størst i den urørte skov. Af de 1699 arter, der er truede eller beskyttelseskrævende i Danmark, er 54 % knyttede til skov, og i særdeleshed urørt skov.

Urørt skov nyder ingen generel beskyttelse, hverken i Skovloven eller Naturbeskyttelsesloven (ikke omfattet af §3). Derfor mener Nepenthes, at det er af helt afgørende betydning at lave et stort, sammenhængende og beskyttet areal med urørt skov i Nordsjælland Nationalpark. I hele selve nationalparken skal vegetationen derfor overgå til dens naturlige tilstand. Det vil sige, at skovbrug (og landbrug) skal ophøre. Det er indtil videre sket i 7 % af Gribskov, hvor man kan se hvordan urørt skov udvikler sig.

Grundet den unaturlige artssammensætning i skovområderne må der foretages en aktiv rehabilitering eller genopretning. Beplantninger bestående af træ-arter der stammer fra egne langt fra Danmark, f.eks. fra Nordamerika bør helt fjernes. Rødgran er i Gribskov meget tæt på sit spontane udbredelsesområde (Sydsverige), og kan i Gribskov derfor betragtes som værende i en gråzone mellem hjemmehørende og eksotisk. Det samme kan siges om ahorn.

Den store andel af rødgran er dog helt unaturlig (40 % af det bevoksede areal i Frederiksborg Skovdistrikt er rødgran), og det samme gælder den helt ensartede arts- og alderssammensætning i rødgranbevoksningerne. De fleste granbevoksninger bør derfor gradvist ryddes. Det er vigtigt at undgå at renafdrive for store områder på en gang, for at undgå overdreven erosion samt for at lette genindvandring af dyr og planter. Eventuel fauna og flora, der er knyttet til rødgran og ikke er vidt udbredt i Danmarks andre rødgran-plantager tænkes sikret ved at bevare enkelte granbevoksninger. Den tilknyttede fauna siges ofte at inkludere bl.a. sortspætten, som er omfattet af et EU direktiv. Sortspætten udgør samtidig en nøgleart ved at skabe redehuller, primært i bøgetræer. I virkeligheden forekommer sortspætten også i naturløvskov uden nåletræer, men det bør undersøges om der er andre arter med tilknytning til rødgran, der bør tages hensyn til.

I løvskov kan der i nationalparkens rehabiliteringsfase foretages plukhugst med henblik på at etablere en mere naturlig aldersfordeling og for at bane vej for en mere divers artsfordeling. Diversiteten kan tilskyndes ved at plante de underrepræsenterede hjemmehørende arter af træer og buske i de opståede lyshuller og i spredte botaniske reservater (zone D1).

Lysåben skov med flere arter og aldre af løvtræer, som dette skovparti i Gribskov, suppleret med en naturlig tæthed af hjemmehørende planteædere er et godt udgangspunkt for en vild og artsrig skovnatur. Foto: Kenneth Buk

Ved genplantning af hjemmehørende arter af træer og buske skal der så vidt muligt bruges lokale provenienser (racer) af dansk oprindelse. Det er vigtigt for at bevare oprindeligt genmateriale og sikre træernes optimale tilpasning til det danske klima og jordbundsforhold. Det bliver så meget desto vigtigere, da der ikke skal tages forstlige hensyn i genplantningen, men udelukkende tænkes på, at træerne er optimalt tilpasset det naturlige miljø. Træerne skal jo ikke kun stå i (for bøgens vedkommende) 110-120 år, som er den normale omdriftsalder, men skal kunne klare sig i måske tre gange så lang tid. Derudover skal træerne kunne klare konkurrencen fra andre arter, inklusive eksotiske arter af f.eks. nåletræer fra bl.a. Nordamerika.

I nationalparkens marine del bør man undersøge muligheden for at genetablere eventuelle stenrev, der er blevet fjernet ved stenfiskeri.

Fauna

Der skal generelt skabes bedre forhold for faunaen, blandt andet ved at henlægge hele selve nationalparken (IUCN Kategori II) til urørt vegetation med hjemmehørende planteædere, naturlige vandstandsforhold og stop for jagt. Nepenthes vil i nationalparken gerne have et stort, sammenhængende område af natur, der så vidt som muligt er selvforvaltende ved brug af hjemmehørende nøglearter.

Langt det vigtigste område for Danmarks ca. 80 ynglende par af hvinænder er Gribskov. Ænderne yngler overvejende i redekasser, sandsynligvis fordi der mangler gamle træer med redehuller. Hvinand må skydes 1.10-31.1, men er administrativt fredet i Gribskov. Der er ingen jagt på Esrum Sø, men der skydes årligt 200-400 ænder i andre dele områdets statsskovdistrikter. Foto: Naturgrafik.dk

Store planteædere

Det er vigtigt at genindføre så mange arter af de store, hjemmehørende planteædere som muligt, og skabe bedre forhold for både de planteædere der allerede er til stede i området og de arter der genindføres. Det er der flere grunde til.

For det første er de store planteædere økologiske **nøglearter**, dvs. de har stor betydning for det øvrige økosystems udvikling og fremtoning. Deres afbidning forsinker tilgroning af lysåbne lokaliteter væsentligt, eventuelt permanent (enge og overdrev), ligesom de fremmer fornyet opståen af lysåbne partier i gamle træbevoksninger. Dette medvirker til en langt større diversitet af biotoper og arter. Da hver art af planteæder spiser forskellige plantearter i forskellige højder på forskellige biotoper, sikrer en bred vifte af store planteædere ikke kun en passende intens afbidning til at hæmme trævæksten, men også at dette sker så forskelligartet, at flere typer biotoper kan holdes åbne, uden at enkelte plantearter overgræsses. Planteæderne er en betingelse for, at lyselskende vedplanter som f.eks. eg og hassel

kan klare sig i konkurrence med store skyggetræer i skoven, og sikrer altså samtidig de mere åbne lokaliteter.

For det andet er store, hjemmehørende planteædere den mest naturlige, den billigste, den nemmeste, mest realistiske, mest seværdige og mest indtægtsgivende form for "naturpleje" vi har til rådighed. Planteæderne og planterne er udviklet i evolutionært samspil. Mennesket har udryddet mange af de store planteædere og fortrængt andre, og vi har derfor et naturforvaltningsproblem. Når vi har skabt problemet, er det er fornuftigt at vi løser det på bedste og billigste vis ved at genindføre løsningen. Derved opnår vi det tætteste vi under de nuværende omstændigheder kan komme på **selvforvaltende naturpleje**.

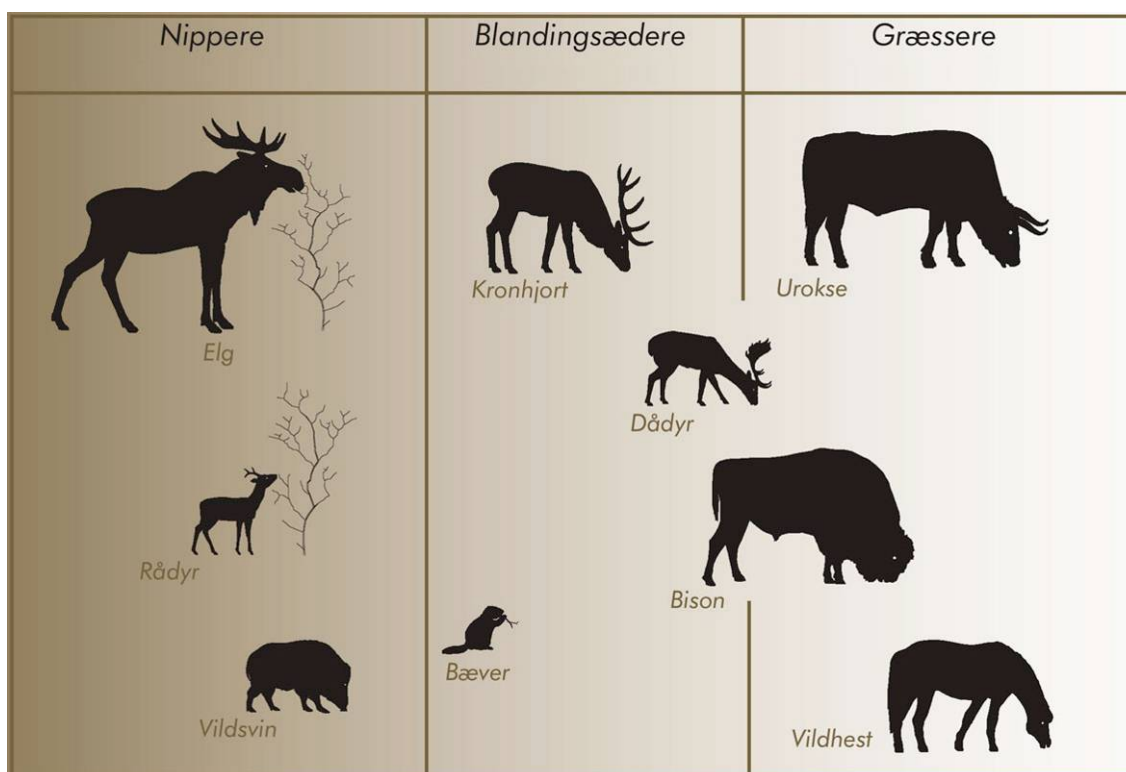

Store, hjemmehørende planteædere kan have stor indflydelse på skovens struktur – som det ses på denne bøg nær Nødebo. Der skal flere planteædere til for at genskabe og vedligeholde de mindre overdrev, skovenge, moser og lysåbne skovpartier, der er del af den naturlige skov-mosaik og ophav til meget af den danske biodiversitet. Samtidig skal planteæderne fordeles over flere arter, således at hver art kan udøve dens rolle, uden at nogle plantearter bliver overgræssede. Foto: Kenneth Buk

For det tredje er de store planteædere også en del af biodiversiteten. Vi mennesker har inden for de sidste 30-40.000 år udryddet mange af de store planteædere, inklusive europæiske elefanter og næsehorn. Dette er set med udviklingshistoriske øjne for ganske nyligt. Andre arter har været meget tæt på at uddø og er endnu ikke helt sikrede, såsom europæisk bison. Mange mennesker vil derfor mene vi har en moralsk forpligtigelse til at genskabe områder, hvor de overlevende arter kan leve. Vi har i hvert fald formelle forpligtigelser. Danmark har nemlig underskrevet Bern-konventionen og har dermed forpligtet sig til at undersøge hvilke dyr, der kan genindføres. Vi har også underskrevet biodiversitets-konventionen, der blandt andet forpligtiger os til at stoppe tabet af biodiversitet inden 2010.

For det fjerde er store dyr en **fantastisk attraktion** for de fleste mennesker. Det viser interessen for hjortene i Jægersborg Dyrehave, vildhestene på Langeland og bæveren i Klosterheden meget tydeligt. Det er væsentligt da nationalparker skal forvaltes både for beskyttelse af økosystemer og for forenelige rekreative interesser. Nepenthes mener, at genskabelse af vild natur og genudsætning af "flagskibs"-arter kan være med til at **øge interessen og forståelsen for miljø og natur** generelt.

For det femte er **de økologiske processer** i form af græsning, udsving i planteædernes bestande og dermed deres græsningstryk samt evt. predation af store planteædere en del af naturens dynamik. Den dynamik bør man muliggøre i en nationalpark.

Figur 4

Påvirkningen af vegetationen fra de enkelte arter af Danmarks hjemmehørende planteædere varierer efter om de nipper fra træer og buske, græsser urter og græs eller er blandingsædere. Planteæderne adskiller sig også fra hinanden ved hvor selektive de er, hvilke plantearter de foretrækker, hvor højt de kan nå, om de graver efter rødder, om de skræller bark, om de fælder træer, ved hvor tykke grene de spiser, om de går ud i fugtig bund eller i vand, etc. De opfylder hver deres rolle eller niche i naturen. Illustration: Karsten Thomsen.

Som planteædende nøglearter bør anvendes de naturligt hjemmehørende arter, helst i den mest oprindelige form, da det er en af hovedfunktionerne med en nationalpark at beskytte disse arter. En eller to arter af husdyr påvirker ikke vegetationen på samme naturlige måde, kan ikke opfylde de samme økologiske nicher (f.eks. træfældning og spisning kviste højt oppe) og skal ofte fodres og/eller gives læ for at være ude hele året.

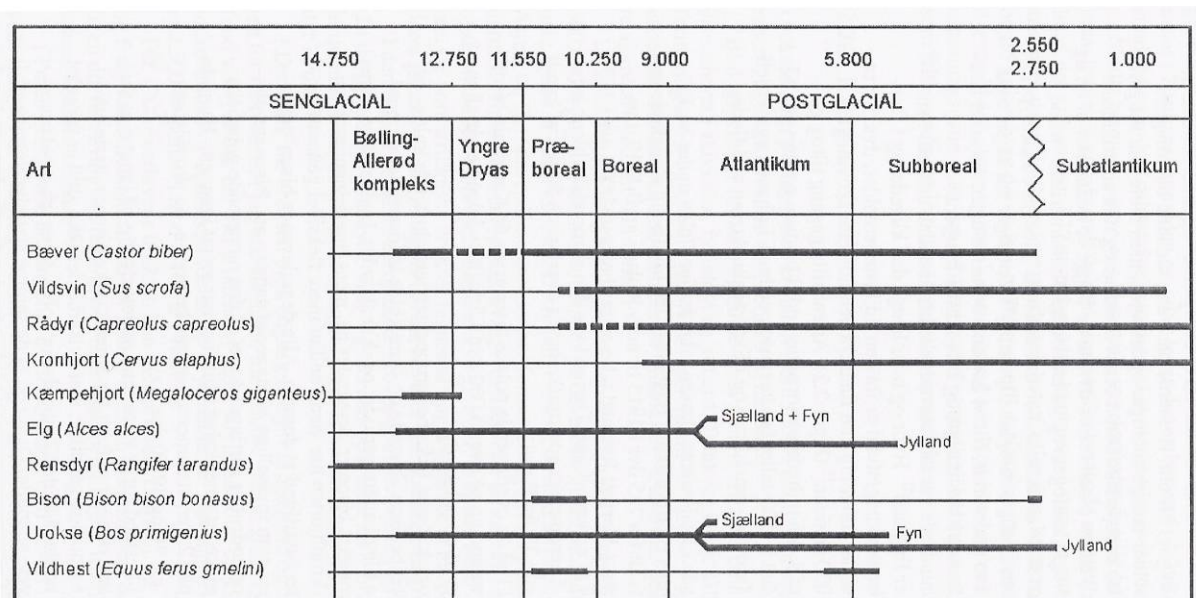
Der findes i forvejen rådyr i det meste af nationalparkområdet, dådyr i Gribskov og kronhjort strejfer fra Tisvilde Hegn til især Gribskov. Disse arter bør som nævnt gives bedre betingelser ved, at området overgår til urørt vegetation med naturlige vandstandsforhold og uden jagt, samt ved at hegne delvist mod trafik og andre risici (se næste afsnit). Sikahjort findes også i Gribskov, men denne art er hjemmehørende i Østasien. Sika kan konkurrere med de hjemmehørende planteædere og kan i nogle tilfælde krydse med kronhjort. Sika bør derfor fjernes.

Der er flere arter af nulevende, store planteædere der mangler i Nordsjælland, men som har eksisteret i Danmark indenfor de sidste 5.800 år (Figur 5). De manglende arter trivedes i efteristidens Danmark, langt ind i den periode hvor landet atter var domineret af løvskov, og trives fortsat i løvskovsprægede områder i nærliggende lande. Disse arter forsvandt fra Danmark som følge af jagt og habitatsændringer, og ville have optrådt i Danmark uden menneskets indflydelse. I modsætning til flyvende dyr, som de fleste fugle, flagermus og insekter, har store pattedyr ofte meget ringe evne til at sprede sig gennem befolkede områder. Når de en gang er blevet udryddet i et område, er det derfor meget vanskeligt for dem at finde tilbage til egnede områder. Disse arter bør derfor genindføres i nationalparken i det omfang, det er muligt. Flere af arterne er genudsat andetsteds i Danmark.

Mennesket har udryddet elgen fra Nordsjælland, og har forpurret dens forsøg på at genindvandre. Arten skal hjælpes til at etablere sig i Nordsjælland Nationalpark, blandt andet fordi den vil medvirke til at holde lysninger, moser og enge åbne ved at spise af træer og buske i op til 2,5 meters højde, hvor ingen andre dyr kan nå. Foto: Naturgrafik.dk

De arter af store planteædere, der bør vurderes med henblik på genudsætning er bæver, elg, europæisk bison, vildhest, vildkvæg og vildsvin. For hver enkelt art bør der udføres en relativt simpel analyse af levesteds-egnethed (habitat suitability analysis) baseret på data fra nogle af artens eksisterende lokaliteter af lignende karakter. Hvis arten findes egnet til Nordsjælland Nationalpark, skal der udfærdiges en forvaltningsplan i forbindelse med udsætningen. Der bør med henblik på forvaltning af planteædere og vegetationen udformes et monitorings og forskningsprogram, der følger dyrenes og vegetationens tilstand og populationsændringer.

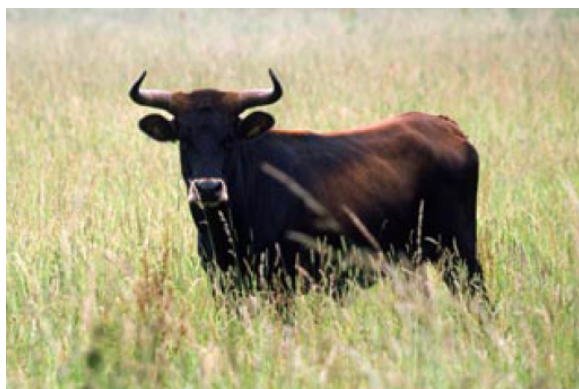
Figur 5

Forekomst af store planteædende pattedyr i naturlige (ikke-dyrkede) landskaber i Danmark siden den seneste istid, baseret på knoglefund og historiske kilder (fulde linier) og sandsynlighed (stiplet). Modificeret efter Aaris-Sørensen (1998).

De arter af store planteædere, der foreslås genindført, har hver deres funktion i økosystemet. For eksempel er bæver enestående ved dens evne til at fælde mindre træer og bygge dæmninger. Det tilfører en helt anderledes naturlig dynamik og forøget diversitet når der skabes oversvømmelser, små lysåbninger og dødt ved. Vildsvin er velkendt for at rode i skovbunden efter deres føde. De spiser mest planteføde, herunder rødder, men spiser også insekter, gnavere og ådsler. Vildsvin

skaber således forskelligartethed i jordoverfladen, der kan give bedre etableringsforhold for træer og flere arter af urter. De skaffer også døde dyr af vejen, hvilket kan reducere spredning af sygdomme. Elgen er en stor "browser" eller nipper, som kan spise af træer og buske højt oppe, og som også kan spise planter, mens den står på relativt dybt vand. Dermed er den med til at påvirke vegetationens struktur og artssammensætning, på steder andre dyr ikke kan nå, og kan yderligere forlænge den lysåbne del af den cykliske proces fra lysåbning til moden skov.

Desværre uddøde den oprindelige vildtlevende form af urokse helt udryddet i 1627, mens den europæiske vildhest - tarpanen – forsvandt som vildtlevende i 1870 og i sin "rene" form i fangenskab i 1919. Urokse og vildhest kan derfor ikke genindføres til Nordsjælland i den oprindelige former. Tamkvæg og tamheste er imidlertid blot domesticerede urokser og tarpaner, og altså de selvsamme arter. Da visse racer af disse tamdyr er afledt af de oprindelige urokser og vildheste for relativt nyligt, har man fremavlet af-domesticerede (vildgjorte) racer, som både økologisk og morfologisk er meget lig urokse og tarpan. Disse dyr, som er navngivet taurus-kvæg og konik-hest er allerede udsat i nationalpark-pilotprojektområdet i Lille Vildmose.

Urokse-lignende taurus-kvæg, som det der allerede findes i Lille Vildmose – et andet nationalpark pilot-projekt. Disse dyr er primært græssere, og kan gavne diversiteten af urter, sommerfugle og andre "overdrevs-arter". Urokse-lignende kvæg behøver ingen fodring, og kan leve frit hele året, eventuelt begrænset af et simpelt kvæghegn.

Rovdyr

Det rovdyr, der nok lettest kan genindføres, er odder. Det formodes, at Esrum Sø er en passende habitat, og at forvaltningsproblemerne vil være minimale.

Der vil efter en årrække med målrettet forvaltning og flere store planteædere også være mulighed for at indføre andre arter af rovdyr. Genudsætning af rovdyr er ikke

alene interessant på grund af selve rovdyrene, men fordi rovdyrene kan være med til at regulere bestande af store planteædere. Det gælder f.eks. los der kan forekomme i relativt tætte bestande, når de ikke afskydes og der er føde nok. En los kan nedlægge omkring 60 rådyr på et år. Som med store planteædere er der altså tale om nøglearter, som kan føre til natur, der i endnu højere grad er selvforvaltende.

En forudsætning for genudsætning af rovdyr som los er dog at parkforvaltningen er udstyret til det, og at befolkningen indstillet på det. I den folkelige opinion viger fordomme over for rovdyr gradvist for fascination og tolerance i disse år. Det ville være en stor sejr for naturbeskyttelse og for interessen for nationalparken, hvis rovdyr på længere sigt kan indføres.

Andre dyr og planter

Der vil også være mulighed for at genindføre andre arter af dyr og planter, der hører hjemme i de biotoper der opstår i nationalparken. Genindførsel bør begrænses til arter der er blevet lokalt udryddet på grund af mennesker, og har meget lille mulighed for at komme tilbage uden hjælp.

Selektive hegn

Når man har store planteædere på et relativt lille område, er der en række fordele og nogle ulemper ved at anvende hegn. Nogle af disse fordele og ulemper kender vi fra landbruget og skovbruget, hvor hegn jo er velkendte og accepteret. Hegn findes også omkring mange nationalparker, fra helt små parker til parker på 20.000 kvadratkilometer og tilpasset forskellige arter og situationer.

I naturbeskyttelses-henseende er ulemperne ved hegn, at 1) hegn koster ressourcer, 2) hegn ikke er æstetisk gode for en naturoplevelse, og 3) tilbageholdelsen af større arter af dyr hindrer udveksling af deres gener og øger risikoen for indavl i små bestande. Det skal opvejes op mod fordelene ved hegn, som er, at 1) man kan undgå, at for stor en del af bestandene af dyrene spredes ud i områder, hvor de ikke vil kunne overleve, 2) man kan isolere dyrene fra hurtig trafik, hvor sammenstød kan være dødelige for mennesker og dyr, og begrænse bestandsstørrelsen og udbredelsen af dyrene, 3) at man kan undgå, at dyrene gør skade på afgrøder eller

haver, og 4) man kan undgå, at dyrene kommer ud i områder med intens jagt, hvorved de dels risikerer at blive skudt og dels vil ændre adfærd, således at de bliver sky og følsomme over for forstyrrelse.

Det er klart, at fordelene ved hegn bliver større, jo større og mere værdifulde dyr man har, men også jo flere dyr man har. Der er også en mængde andre forhold, der påvirker afvejningen, f.eks. tæthed og hastighed af trafik, typer af afgrøder i nærheden og hvorvidt man forhindrer visse dyrearter i at sprede sig til andre områder.

Figur 6

Forslag til hegning omkring Gribskov delen af Nordsjælland Nationalpark med henblik på at minimere konflikter mellem store planteædere og mennesker. De blå linier repræsenterer et elektrificeret kvæghegn, der tilbageholder vildkvæg, vildhest og bison, men lader alle andre dyr (inklusive hjorte, grævlinge, etc.) passere over eller under. De sorte linier repræsenterer et højere, tættere hegn (med faunapassager markeret som åbninger), der skal holde alle større landdyr adskilt fra trafik og tæt bebyggelse. Den stiplede røde linie udgør en alternativ linieføring til den blå linie, der f.eks. kan bruges som en første fase, mens der høstes erfaringer.

Det er Nepenthes' vurdering, at det, blandt andet grundet den tætte trafik og høje befolkningstæthed i Nordsjælland, samlet set er en stor fordel at indhegne hele Gribskov (ned til Isterød og Helsingør-vejene). Problemet med udveksling af gener kan nemt afhjælpes ved at udveksle nogle få dyr af de største arter en gang pr. generation. Ulempen ved at hindre dyrs bevægelse er i det hele taget relativt lille fordi der i Nordsjælland ikke er gode muligheder for, at dyrene kan sprede sig. Der kan enten efterlades åbninger i hegnet, hvor der er passende spredningskorridorer, f.eks. i Harager Hegn, så kronhjorte og andre planteædere fra Tisvilde Hegn og Valby Hegn stadig kan nå Gribskov på deres vandringer. Eller man kan konstruere selektive hegn, der kan holde nogle store planteædere inde og lade andre dyr passere.

Med selektive hegn kan man f.eks. holde vildsvin inde, men lade kronhjorte springe over og grævlinge gå under i rør. Sådanne grævlingerør bruges allerede i Gribskov i forbindelse med vildtheqn. Har man ikke vildsvin kan man anvende kvæghegn, som holder vildkvæg og vildhest inde, men lader alle andre dyr passere enten under eller over. Det gør man brug af i Letland. Også bison kan holdes inde med relativt spinkle elektriske hegn, det tillader andre dyr at passere.

Undersøgelser og forvaltning af grævlinge i Gribskov har forbedret forholdene for arten. Det er blandt andet sket ved at installere rør under hegn, som grævlinge hurtigt finder og benytter. Grævlingen er genindført til Sjælland, og er i øjeblikket er Danmarks største rovdyr. Foto: Naturgrafik.dk

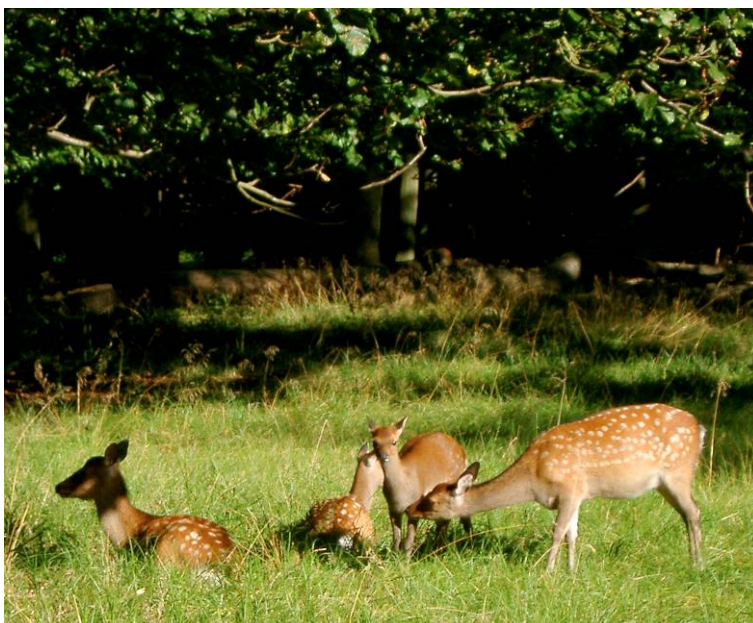

Selvfølgelig skal der også være et stort antal selvlukkende låger eller andre passager, der tillader mennesker at passere til fods, mens vejene kan forsynes med færister hvor de passerer hegnet. På vejstrækninger inde i Gribskov bør hastigheden reguleres med bump og fartfælder til 50 km/t (se afsnittet om trafik).

Kulturminde, særlige botaniske lokaliteter og følsomt infrastruktur i Gribskov kan beskyttes mod de store planteædere med hegn.

Jagt

Jagt er ikke tilladt i en nationalpark. Det har intet at gøre med moralsk modstand mod jagt, men er af hensyn til forvaltningsmæssige, videnskabelige samt rekreative mål og interesser. Dels tilstræbes det i en nationalpark, at naturen er selvforvaltende, og bestandene reguleres af naturlige faktorer. Dels ændrer dyr adfærd, når de jages. De bliver sky, og associerer mennesker og menneskelige forstyrrelse med dødelig fare. Selv ved et lavt jagttryk bliver dyrene sværere at se og næsten umulige at observere udføre deres normale adfærd. Ved et højere jagttryk kan dyrene få svært ved at fouragere, yngle og udføre andre livsfunktioner på normal vis. Mange arter af pattedyr bliver nataktive, hvor de udsættes for jagt. De kan atter vende tilbage til deres normale adfærd som dagaktive, hvis jagt ikke længere forekommer gennem flere år.

Yngelpleje hos dådyr. Det er sådanne klassiske scener af vilde dyrs private liv i deres naturlige miljø som besøgende med rette forventer at opleve, når de besøger en nationalpark. Der blev i jagtsæsonen 2002/2003 skudt 512 rådyr og 125 dådyr i områdets statsskovdistrikter. I en kommende nationalpark bør der ikke være egentlig jagt. Hvis der bliver behov for en kunstig bestandsregulering, må det ske på en måde, der påvirker dyrenes adfærd mindst muligt, eller uden for nationalparken, hvor jagtinteresser og naturturisme kan blive et vigtigt incitament til naturpleje blandt lodsejere. Foto: Kenneth Buk

På små arealer kan det imidlertid være svært at opnå en naturlig regulering i form af emigration, fødemangel, svækkelse/sygdom og predation. I særdeleshed mangler rovdyrene jo ofte på små arealer. Predation er dog ikke nødvendigvis den vigtigste bestandsregulerende faktor. Det kan også være adgangen til kvalitetsføde om vinteren. Svingninger i bestandsstørrelser af planteædere er et naturligt fænomen, som man så vidt muligt bør tillade i en nationalpark. Imidlertid kan vegetationen blive så påvirket af høje vildtbestande, at visse plantearter trues af lokal udryddelse. Og voldsomme fluktuationer i bestandsstørrelsen af en planteæder kan også føre til planteæderens lokale udryddelse. Regulering bør foretages, inden en sådan situation opstår.

Reguleringen af vildtbestandene kan foretages af vildtforvaltere eller af betalende jægere. Det skal helst ske udenfor parken eller på dens periferi. Eventuelt kan nogle af nationalparkens dyr lukkes ud på eller overføres til private jagtrevir mod betaling. Tilstødende jagtrevirer er en mulighed for at få naturrige bufferzoner til parken på private arealer. Hvis afskydning eller jagt tillades på parkens periferi, bør det foregå således, at det forstyrrer vildtet mindst muligt. På den måde kan man fortsat have dyr, der tolererer mennesker på afstand. Derved kan dyrene leve med de besøgende uden at få stress, og dyrene kan nydes af de besøgende på passende afstand (som man kender det fra Jægersborg Dyrehave).

Nepenthes foreslår at man i første omgang fuldstændigt stopper jagt og regulering i Gribskov og de andre områder, der kommer til at indgå i selve nationalparken (IUCN's Kategori II). Man må så overvåge vegetationen og planteæderne og ud fra disse observationer tage stilling, om og hvordan regulering skal foretages. Nepenthes ser helst, at en eventuel regulering kom til at foregå i bufferzonerne.

Adgang og rekreative aktiviteter

Adgangsforholdene til nationalparken skal sikre forbedring af naturbeskyttelsen og forholdene for forenelige rekreative interesser. Der tages udgangspunkt i de nuværende adgangsforhold til de statsskove der indgår i nationalparken, men foreslås ændringer på følgende områder.

Tilstedeværelsen af militær er i konflikt med nationalparken, blandt andet fordi det kan skade vegetationen, forstyrre dyrene og genere de besøgende på forskellige måder. Da forsvarrets og hjemmeværnet allerede har infrastruktur i området, må man i første omgang nøjes med at reducere deres aktiviteter i nationalparken til et minimum.

Adgangen for handicappede skal forbedres, således at alle større seværdigheder bliver mere tilgængelige.

Adgang for cyklende, ridende og større arrangementer tilpasses nationalparkens zoner. D.v.s. at adgangen kan forbedres i nogle områder (zone C1), men eventuelt reduceres i andre områder, hvor stilhed og uforstyrret natur prioriteres højest, d.v.s. vildmarks-zoner (C2). Følsomme dyr og planter søges primært sikret ved, at dele af vildmarks-zonerne gøres så lidet tilgængelig, at den menneskelige forstyrrelse i disse områder bliver minimal. Det kan for eksempel ske ved at kun vedligeholde et mindre antal af stier, og ved at begrænse adgangen for cyklende, ridende og grupper af mennesker til nogle få gennemgående stier. Af hensyn til ynglekolonier, potentielt ynglende rovfugle (f.eks. havørn og rød glente), eller videnskabelige undersøgelses og reference-områder, kan nogle mindre områder udlægges som reservater uden offentligt adgang (C3). Sådanne reservater findes allerede i Gribskov, nemlig Strødam-reservatet vest for Gadevang, som er videnskabeligt undersøgelsesområde for Københavns Universitet, og Stenholt Mølle fuglereservat ved Nødebo, hvor man blandt andet kan se skarver fra fugletårne.

De skovveje der er nødvendige for nationalparkens drift vedligeholdes som veje, mens de øvrige eventuelt kan reduceres til stier (i zone C1 og dele af C2) eller overlades til at gro til (C3 og dele af C2).

Af hensyn til vildtet bør der være områder, hvor hunde ikke kan medtages, f.eks. i vildtzonerne (D3). Selv om de er i snor kan lugten og lyden af hunde virke meget stressende på andre dyr.

I vildtzonerne (zone D3) er det dyrelivet og oplevelsen af dyrene i naturen, der har højeste prioritet. Der kan være indhegninger til at adskille trafik, landbrug og store planteædere, men der skal være gode muligheder for at komme ind indhegningerne

via et passende antal låger. Inden for indhegningerne er det, lige som i andre nationalparker, den besøgendes ansvar at holde forsvarlig afstand til dyrene. Det betyder også at man skal undlade at fodre dyrene. Ingen planteæder har nogen interesse i at angribe mennesker, med mindre den føler sig truet, og vil selv da i langt de fleste tilfælde foretrække at flygte. Opfører man sig fornuftigt, vil der derfor kun være en meget begrænset risiko forbundet med at opholde sig i en indhegning med store planteædere. Er man alligevel ikke tryk, kan man tage på en guidet tur, forsøge at se dyrene fra den anden side af hegnet eller man kan nyde de andre dele af nationalparken.

Foto: Kenneth Buk

Mindre reservater uden offentlig adgang kan være nødvendige for at beskytte sky dyr og ynglekolonier. Udsigtstårne og plancher kan sikre, at man alligevel får en god oplevelse af de sky dyr og accept af reservatets berettigelse. Her er det Stenholt Mølle Fuglereservat i Gribskov, hvor man også fra rullestol bl.a. kan opleve en skarv koloni uden at forstyrre.

Foto: Naturgrafik.dk

Det vil primært være i Gribskov, der bliver vildtzone. Gribskov er størst og bedst egnet hertil. Af de besøgende til Gribskov angiver 77 %, at de kommer der for at opleve naturen, og 28 % kommer lige frem for at studere naturen. En vildtzone i en stor del af Gribskov er således i god overensstemmelse med publikums ønsker.

Den rekreative zone vil være tilpasset behov for ridning, motion, hundeluftning, sejlad, etc.

Trafik

Af hensyn til dyrelivet, trafiksikkerheden og for at reducere støjen nedsættes hastigheden på de offentlige veje, der passerer gennem Gribskov delen af nationalparken til maksimum 50 km/t. Her tænkes på vejen fra Hillerød via Nødebo til Esbønderup, mellem Gadevang og Kagerup, mellem Nødebo og Gadevang samt mellem Esbønderup og Maarum. Dette gøres ved hjælp af fart-bump, chikaner og kamerafælder. Endvidere inddrages en del af kørebanen til cykelsti.

Den nedsatte hastighed og reducerede trafik vil foruden at reducere støj og antallet af trafikdræbte dyr, også gøre det muligt at anvende de nævnte veje til en smuk, langsom rundtur i bil gennem nationalparken.

Der er bred enighed om at der skal være flere kronhjorte i Nordsjælland, herunder en fast bestand i Gribskov. Derfor er jagttiden på kronhjort lokalt blevet reduceret til 14 dage. I Gribskov er der årligt langt over 100 kollisioner med de mindre hjorte rådyr og dådyr, normalt uden tab af menneskeliv. Kronhjorte vejer op til 230 kg, hvilket er 10 gange så meget som rådyr. Blandt andet derfor bør man nu sænke hastigheden i Gribskov og hegne langs de største veje syd og vest for skoven. Foto: Naturgrafik.dk

Jernbanen gennem Gribskov opretholdes uændret. Jernbanen bør hegnes og forsynes med faunapassager. Det kan blot være uhegnede strækninger hvor der køres langsomt, f.eks. i forbindelse med trinbræt. Togene bør endvidere udstyres til at modstå kollisioner med større vildt. Hvis jernbanen skal opgraderes til hurtigere tog og/eller flere spor, bør det i en miljøvurdering undersøges om det er muligt at lægge

jernbanen uden om nationalparken. Alternativt bør der i en opgradering indgå foranstaltninger til at reducere støj, undgå sammenstød med dyr og etableres effektive faunapassager i form af togtunneler med naturlig vegetation ovenpå.

I forbindelse med eksisterende og nye veje i og omkring nationalparken bør der konstrueres faunapassager, og tages andre foranstaltninger til at øge nationalparkens biologiske og rekreative sammenhæng.

Planlægningen af fremtidens trafiknetværk bør lægge trafikken uden om nationalparken. Hvor det er muligt bør veje og jernbaner i nationalparken (specielt i Gribskov) i stedet anvendes til interne turistveje.

Kommercielle fiskefartøjer vil ikke have adgang til nationalparkens marine del (ud for Tisvilde Hegn – se afsnit om udbredelse).

Produktion

Produktion uden for Nordsjælland Biosfære forbliver upåvirket. I tilknytning til Nordsjælland Nationalpark vil der være en bufferzone og korridorer, som indgår i Nordsjælland Biosfære. Korridorerne er vist og omtalt i afsnittene om udbredelse og zonerings.

Bufferzonerne bør etableres langs hele nationalparkens periferi i en bredde af mindst 0,5 km og helst 2,0 km. I hele bufferzonens bredde skal der etableres en landskabsfredning (zone B1), der stopper for bygning af bolig og industri-områder samt støjende, forurenende eller visuelt forstyrrende infrastruktur. I allerede bebyggede områder bør yderligere udbygning tæt på nationalparken indstilles. Det skal dog ikke være en hindring for at opretholde landbrug samt etablere mindre virksomheder i turisterhvervet. I en afstand af mindst 0,5 km fra nationalparken skal alt landbrug overgå til økologisk drift, og skovbrug skal overgå til naturnær drift (zone B2). Dette skal ske med hjælp af miljøstøtte-ordninger.

Nærhed til nationalparken vil give udvidede muligheder for erhverv tilknyttet de besøgende, som f.eks. overnatning, restauration og fødevarer, souvenirs, guide-tjenester og transport samt jagt.

Danmarks nationaldyr, egernet, er et af de mange dyr der vil nyde godt af urørt skov og bedre sammenhæng mellem skovene. Både nationaldyr og nationalparker kan være med til at skabe national stolthed og identitet i et globaliseret samfund. Samtidig kan det vække interesse for det miljø og de økologiske processer, der vil forblive vores livsgrundlag uanset den teknologiske udvikling.
Foto: Naturgrafik.dk

I selve nationalparken indstilles alt skovbrug og andet landbrug. Nationalparkforvaltning samt natur og miljø-formidling bliver i stedet de fremherskende erhvervsaktiviteter inde i selve nationalparken.

Brænde-sankning må udfases i selve nationalparken. Det skyldes at mange organismer er tilknyttet dødt ved, samt at en naturlig jordbundsdannelse og recirkulation af vedets kemiske komponenter er en del af et naturligt økosystem, som nationalparken skal bevare. Mange af de truede arter der findes på IUCNs rødliste er organismer tilknyttet dødt eller døende ved, f.eks. specialiserede svampe og insekter. Der vil imidlertid i en lang årrække kunne foregå sankning fra de skovpartier hvor graner fældes, eller hvor der foretages plukhugst monokulturer af løvtræ. Endvidere er der mange skove i Nordsjælland, som ikke indgår i nationalparken.

Finansiering

Erfaringer fra andre lande viser, at nationalparker i de fleste tilfælde er en nationaløkonomisk gevinst. Nationalparker tiltrækker flere internationale turister til landet og/eller får dem til at blive længere, og nationalparker vil få nogle danskere til at holde ferie i Danmark, mens de ellers ville have rejst udenlands. Derved skabes der arbejdspladser, indtægter og beskatningsgrundlag inden for transport, overnatning, bespisning, gaveartikler, skreven eller personlig guidning, etc.

Indtægterne tilfalder således privatpersoner, erhvervslivet samt skattevæsenet, men kun i meget lille udstrækning eller slet ikke nationalparkforvaltningen. Derfor bør staten afsætte penge til nationalparker, da det ikke alene er en velfærd, der betragtes som en selvfølge i de fleste andre lande, men altså også en god nationaløkonomisk investering.

Miljøministeriet har igangsat en samfundsøkonomisk analyse, der skal belyse økonomien for potentielle nationalparker i Danmark. Den forventes medio 2005.

Der har gennem en årrække været underskud på driften af statsskovene. En analyse foretaget af Rigsrevisionen i 2003 viste, at for Skov og Naturstyrelsen var det gennemsnitlige langsigtede overskud på løvtræ på højst 63 kr. pr. kubikmeter, mens der på nåletræ var et underskud på mindst 260 kr. pr. kubikmeter. Det er endda baseret på tal fra før stormfaldene i 1999 og 2005, der formodentlig har yderligere forværret økonomien. Da Frederiksborg Statsskovdistrikt består af 43 % nåletræ og 57 % løvtræ, vil der altså ikke være noget langsigtet tab ved at lade statsskov overgå til nationalpark. En del af indtægterne fra den stående vedmasse kan stadig realiseres i forbindelse med genopretning af skoven til en mere naturlig tilstand. Formodentligt kan korridorer og bufferzoner delvis finansieres med EU's landbrugs og miljøstøtteordninger.

Af den før omtalte skattegevinst fra nationalparker føres desværre ofte kun en meget lille andel tilbage til et lands nationalparkforvaltning. Det kan specielt blive et problem i Danmark, hvor miljøministeriets budget er blevet kraftigt beskåret. Man kan derfor overveje, om Nordsjælland Nationalpark bør gives mulighed for at beholde eventuelle indtægter med henblik på at supplere budgettet. Det kan ske på flere måder.

Tømmeret fra den skovning, der skal foretages i forbindelse med fjernelse af gran, etablering af vådområder og udtynding i løvskov med henblik på rehabilitering, må forventes at kunne indbringe indtægter i en årrække, som bør tilfalde nationalparken.

Jagtretten i Gribskov ligger i øjeblikket hos kongehuset. Det må forventes at kongehuset er villigt til at overdrage jagtretten til nationalparkforvaltningen, hvis det ved lejlighed kan deltage i regulering (eller jagt uden for parken) af den forøgede

mængde og arter af vildt. Kronhjorte og andre store dyr kan give store indtægter ved jagt eller salg af levende dyr.

Det kan overvejes, om man vil anvende forskellige typer brugerbetaling, forudsat det går direkte til at medfinansiere nationalparken. Der er selvfølgelig mulighed for at kræve entre, men der er også mulighed for at kræve betaling for parkering eller gennemkørsel, brug af teltpladser, sejlads, guidede ture og andet. Gribskov har ca. 670.000 besøgende om året. Nordsjælland Nationalpark må forventes at få flere besøgende, så selv mindre afgifter kan give vigtige indtægter. Afgifter kendes fra nationalparker i mange andre lande, hvor de eventuelt blot betales i automater. Priserne er ofte differentieret efter alder, transportform og nationalitet.

I nogle lande er nationalparkerne organiseret som et eller flere firmaer med staten som hovedaktionær. I andre lande er nationalparkerne en del af staten, men kan beholde egne indtægter. I atter andre lande er nationalparkerne helt underlagt statens finanser. Selv hvor nationalparkerne er drevet som et firma, betaler staten dog oftest en meget stor del af eller næsten hele budgettet, netop fordi det nationaløkonomisk er en god forretning. I et rigt land som Danmark bør man vælge en finansieringsform, der giver de bedste muligheder for nationalparkens udformning, uden at nogle afholdes fra at besøge på grund af entré-udgifter.

Konklusion

Ambitionsniveauet i dansk naturbeskyttelse har hidtil været alt for lavt. Nepenthes har påpeget det før, men det skulle tage international kritik og et udvalg ledet af en tidligere konservativ industriminister, Niels Wilhjelm, før det vandt bredere erkendelse.

Erkendelsen er desværre ikke kommet til udtryk i handling – tværtimod er miljøet blevet nedprioriteret. Nu er der imidlertid en mulighed for at iværksætte en betydelig og synlig miljøforbedring. En nationalpark af international standard i Nordsjælland vil være af meget stor betydning for både naturbeskyttelse, rekreative muligheder og danskernes naturforståelse. Den chance må gribes fuldt ud, så vi kan opleve både store urørte skove, rene søer og det hjemmehørende vilde dyreliv i dets naturlige omgivelser.

En fuldgældig nationalpark kan godt etableres i Nordsjællands statsskove i et ellers tætbeboet område. Det bevises af nationalparker i andre tætbeboede områder, f.eks. Holland. Natur og dyreliv har meget stor interesse blandt den danske befolkning. Det fremgår af danskernes 150 millioner årlige naturbesøg og af opinionsundersøgelser, der viser meget høj tilslutning til naturgenopretning og bedre naturoplevelser.

Vildtrige, udyrkede, blandede løvskove er det naturlige landskab i en stor del af Danmark, og har meget høj tilknyttet biodiversitet. Paradoksalt nok har vi i dag arealmæssigt kun nogle få promille af denne landskabstype. Et eksempel på en vildtrig naturskov er Jægerpris Dyrehave, som besøges af 5 millioner mennesker om året, har en høj tæthed af store hjorte og er den artsrigeste plet på Danmarkskortet. Eksemplet underbygger, at vildtrige naturskove er ekstremt vigtige for biodiversitet og rigtigt populære i befolkningen.

Nordsjælland Nationalpark er en enestående mulighed for at kombinere beskyttelse af biodiversitet, vild natur samt ren luft og grundvand med rekreative interesser og turisme.

Tak

En stor tak rettes til Karsten Thomsen, Steffen Thomsen, Jan Kunstman og andre for rettelser og konstruktive kommentarer samt til Naturgrafik.dk for adskillige fotos.

Appendiks 1

IUCNs forvaltningskategorier for naturbeskyttelses-områder

Kategori I

(Strengt) Naturreservat eller Vildmarksreservat: Område forvaltet alene af hensyn til naturbeskyttelse eller videnskab.

Kategori II

Nationalpark: Naturbeskyttelses-område forvaltet med hovedvægt på økosystem beskyttelse og rekreative muligheder.

Kategori III

Naturmonument: Naturbeskyttelses-område hovedsageligt forvaltet med henblik på specifik enestående naturværdi.

Kategori IV

Habitat/arts forvaltningsområde: Naturbeskyttelses-område forvaltet hovedsageligt for bevaring af arter eller habitater gennem forvaltning.

Kategori V

Beskyttet Landskab: Naturbeskyttelses-område forvaltet hovedsageligt for landskabs beskyttelse og rekreative muligheder.

Kategori VI

Forvaltet ressource beskyttelsesområde: Område hovedsageligt forvaltet for at sikre bæredygtig anvendelse af naturlige økosystemer

Appendiks 2

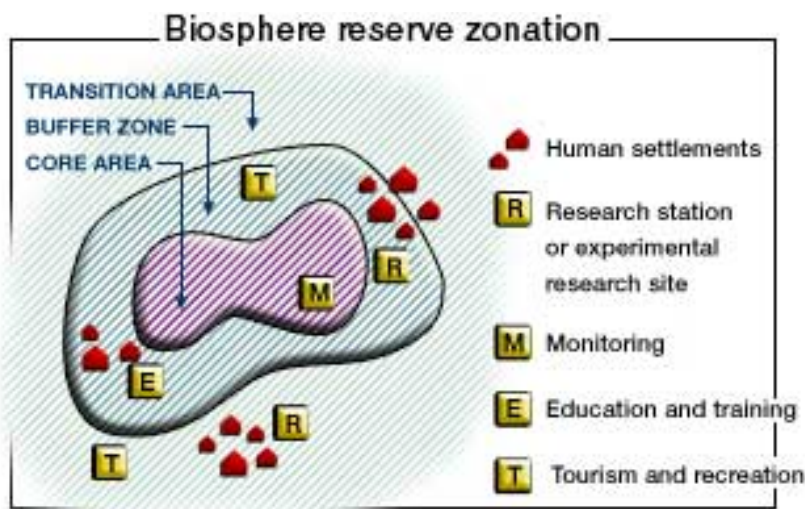
Definition på biosfære reservat

Område med en kombination af naturbeskyttelse, bæredygtig ressource udnyttelse, økonomisk udvikling, forskning og samarbejde mellem interessegrupper

Et biosfære reservat består af

- I. Kerneområde(r). Område beskyttet ved lov mod ressource udnyttelse og beboelse, som f.eks. en nationalpark i IUCN's definition
- II. Bufferzone. Omgiver kerneområdet og er klart afgrænset. Bæredygtig udnyttelse kombineret med bevarelse af biodiversitet og miljøforskning. F.eks. økologisk landbrug og naturnært skovbrug
- III. Overgangszone. Samarbejde mellem myndigheder, lokale og virksomheder om bæredygtig udvikling

Oversat fra www.unesco.org/mab/

Figur 7

Zoneringen af et biosfære reservat. Det inderste kerneområde kan for eksempel være en nationalpark (uden beboelse og ressource udnyttelse). De enkelte zoner i biosfære reservatet kan være yderligere opdelt i zoner, som foreslået for Nordsjælland Nationalpark.